

*До 200-ї річниці
з дня заснування
університету*

МЕТОДОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
учасників Ювілейної XX Міжнародної
науково-практичної конференції
(22–23 лютого 2024 р., м. Харків)**

Харків 2024

Сорока О. Створення еколого орієнтованого освітнього середовища як умова формування екологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій	488
Старинська О. Методичні основи експериментального дослідження розвитку соціального інтелекту здобувачів вищої освіти	492
Старікова Л. Ігрові технології як засіб формування екологічної компетентності учнів початкової школи	495
Степанюк А., Сверстюк С. Методи дослідження якості контенту педагогічної практики здобувачів вищої освіти	501
Сяо Ці. Теоретичний аналіз феномену рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва .	506
Федорейко В., Замора Я., Чалий А. Переваги та недоліки інформатизації освіти	511
Чайка Р. Залученість до кар'єри – новий концепт кар'єрної психології	514
Шершова Т. Особливості музикотерапії як психотерапевтичного методу	518
Яцура М. Акмеологічний підхід у виборі організаційно-педагогічних умов формування професійної культури майбутніх менеджерів: методологічні та практичні аспекти	522
Пономаренко А., Юр'єва К. Дошкілля в Данії: стан і перспективи дослідження	527
Дай Сінхяо, Ду Веньтао, Юр'єва К. Еволюція навчальних програм з музики для шкіл Китайської Народної Республіки	533
Бурова К., Рудічсва Н. Розвиток емоційного інтелекту в учнів молодшого шкільного віку засобами хореографічного мистецтва	537
Лью Яодун. Погляди китайських науковців на проблему організації та змісту репетиційної роботи з хором	542
Звіт про проведення конференції	545
Рішення учасників Ювілейної XX Міжнародної науково-практичної конференції «Методологія сучасних наукових досліджень»	551

СЯО ЦІ

*здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
за спеціальністю 014 Середня освіта (Музичне мистецтво)
Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків, Україна*

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ РЕФЛЕКСІЇ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. У статті розкрито теоретичні аспекти проблеми формування рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва. Досліджено значення даного феномену у формуванні й вдосконаленні власної особистості, змісті музично-педагогічної та творчо-виконавської діяльності. Встановлено, що рефлексія майбутнього вчителя музичного мистецтва включає ряд функціональних компонентів, ґрунтується на рефлексивних вміннях, дотриманні певних педагогічних умов.

Ключові слова: рефлексія, формування мистецької рефлексії, професійна діяльність, майбутній вчитель музичного мистецтва

Abstract. The article reveals the theoretical aspects of the problem of forming the reflection of the future music teacher. The importance of this phenomenon in the formation and improvement of one's own personality, the content of musical-pedagogical and creative-performing activities has been studied. It was established that the reflection of the future music teacher includes a number of functional components, is based on reflective skills, compliance with certain pedagogical conditions.

Keywords: reflection, formation of mystical reflection, professional activity, future student of musical mysticism

Постановка проблеми та її актуальність. В умовах загрозливих ризиків повномасштабної війни, соціально політичних, економічних і культурних викликів сучасна українська вища музично-педагогічна освіта, науковці та викладачі постійно знаходяться в пошуках ефективних форм і методів надання та забезпечення високого рівня професійної підготовки вчителів музичного мистецтва. Діяльність педагога-музиканта – носія духовно-ціннісних орієнтацій, вихователя світогляду учнів має спиратись на усвідомлення себе в обраній професії, його здатність до аналізу й визначення перспектив у навчальній, виховній та виконавсько-творчій роботі, спрямовуватись на безперервний саморозвиток і самовдосконалення. Крім того, вчитель має бути спроможним розуміти, обмірковувати й оцінювати діяльність учнів, навчити їх самостійно осмислювати власні дії та досягнення, порівнювати їх з діями та успіхами своїх однокласників, спрямовувати учнів до свідомого навчання.

Вищезазначене актуалізує проблему цілеспрямованого формування рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз наукової літератури засвідчив, що до дослідження феномену рефлексії вчені зверталися ще здавен, і сьогодні він не втрачає своєї актуальності. Так у філософському аспекті до його вивчення зверталися Г. Гегель, І. Кант, Д. Юм, О. Грицай, Л. Комаха, А. Хачатрян та ін., у психологічному –

В. Джеймс, А. Іващенко, Р. Павелків, Н. Пов'якель, Л. Подкоритова, Т. Яблонська та ін., педагогічному – В. Вихрущ, І. Зязюн, Т. Кремешна, А. Курлат, С. Мойсеєнко та ін.

Проблемам висвітлення особистісної рефлексії присвячено розвідки З. Крижановської, А. Литвина, Л. Руденко, В. Фурман, І. Чайки та ін.

На значній ролі рефлексії у підготовці фахівців мистецького спрямування наголошували В. Брилін, А. Козир, А. Максимова, О. Олексюк, Г. Падалка, І. Парфентьєва, О. Рудницька, В. Федорчук та ін. Проблеми мистецької рефлексії досліджували Л. Бондаренко, Г. Варганіч, В. Міщанчук, З. Хоменко, Чжан Цзінцзін та ін.

Мета статті полягає у визначенні теоретичних основ феномену рефлексії для використання їх у подальшому дослідженні.

Виклад основного матеріалу. Для системного дослідження теоретичних аспектів рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва нами було залучено праці науковців музично-педагогічній галузі.

Сутність рефлексії з позицій аксіологічного підходу розглядається у працях О. Олексюк, Г. Падалки. Опанування світоглядних позицій відображених у художніх образах творів мистецтва, усвідомлення їх духовної й естетичної цінності стає основою для рефлексування власного світосприйняття, розуміння особистої духовно-ціннісної орієнтації вчителя-музиканта, корегування власних емоційних почуттів [6]. Як зазначає О. Олексюк, саме «рефлексивні (ціннісні орієнтації, смаки, ідеали) і нерефлексивні (світоглядні установки і переконання) нормативно-регулятивні механізми» впливають на вибір цінностей у життєвій та музично-педагогічній, творчо-виконавській діяльності вчителя музики [5, с. 96].

Розкриваючи значення мистецької рефлексії у професійній майстерності майбутнього вчителя музики, Б. Брилін, А. Козир також відзначають її аксіологічний характер і зазначають, що рефлексивне сприйняття музичного твору з одного боку безпосередньо викликає в особистості усвідомлення власних цінностей через розуміння їх у художньому образі, а з іншого – сприяє глибшому розумінню мистецтва. Підкреслюючи також значення мистецької рефлексії у професійному зростанні майбутнього вчителя музики, науковці сходяться на думці про її вплив на виявлення та розв'язання педагогічних проблем, самопізнання, розвиток рефлексивної самооцінки музично-педагогічної діяльності та самовдосконалення [2]. Відзначимо, що рефлексивна самооцінка музично-педагогічної діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва, за Б. Бриліним і А. Козир, ґрунтується на його знаннях, досвіді з долученням емоційно-мотиваційного, поміркованого й поведінкового аспектів [2, с. 17].

Б. Брилін і А. Козир наголошують на важливій ролі викладачів у формуванні мистецької рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва, однак зазначають, що комунікація, взаємодія мають мати характер коректного й творчого спілкування, довірливих відносин.

На непересічній ролі рефлексії у підготовці фахівця музичного мистецтва наголошується у розвідці Г. Варганіч та З. Хоменко. Рефлексія, як зазначають науковиці, є вагомим педагогічним чинником, який впливає на результативність навчання та здатність до самоосвіти, мотивує до пошуку нових, інноваційних механізмів діяльності. Значну роль у формуванні рефлексії, на їхню думку, відіграє реалізація принципів мистецького навчання (гуманізації, культуровідповідності, діалогічності, єдності теорії та

практики, комплексності творчого розвитку особистості) в процесі підготовки майбутнього вчителя-музиканта.

Розгляд особливостей рефлексії майбутнього фахівця музичного мистецтва дозволив Г. Варганіч і З. Хоменко виокремити такі функціональні компоненти даного феномену: мотиваційно-ціннісний (умотивованість щодо опанування фаху, усвідомленість ролі рефлексії у саморозвитку, самовдосконаленні), емоційно-емпатійний (сприйняття музичного твору на чуттєвому рівні, регулювання емоційно-психологічного стану під час навчальної та виконавсько-творчої діяльності), результативно-творчий (реалізація професійних здібностей як чинник духовно-творчої самореалізації) [3].

Цілком погоджуючись з поглядами вчених, вважаємо, що сутність мотиваційно-ціннісного компоненту полягає в осмисленні ефективності взаємодії та взаємозв'язку з учнями на уроці, що мотивує вчителя до подальшого вибудовування музично-педагогічного процесу, усвідомленні значущості музичного мистецтва в особистому духовному зростанні та пошуку форм і методів духовно-ціннісного розвитку школярів.

На наш погляд, емоційно-емпатійний компонент рефлексії майбутнього фахівця музичного мистецтва полягає у «вживанні» вчителем у художній образ музичного твору через рефлексивний аналіз, перенесення та зіставлення художнього образу з власним життєвим досвідом, у здатності вчителя власним емоційним станом й відповідним дидактичним матеріалом впливати на рефлексивну реакцію учнів, викликати їх зустрічну емпатію і в такий спосіб сприяти самоусвідомленню і самопізнанню школярів.

Г. Варганіч і З. Хоменко розглянуто критерії формування рефлексії майбутнього фахівця музичного мистецтва. Під час музично-педагогічної та виконавської діяльності важливою є здатність вчителя-музиканта до регуляції емоційно-вольового стану, яка відзначається умінням розуміти себе, контролювати свої дії, емоції, поведінку та аналізувати їх, знаходити шляхи регулювання й оновлення. Показниками такого критерію як духовно-творча самореалізація науковиці вважають потребу в самоусвідомленні власного рівня фахових знань та власного досвіду, критичному підході до оцінювання виконавської діяльності, організації освітнього, виконавсько-творчого процесу на засадах взаєморозуміння, взаємоповаги між усіма його учасниками для взаємного інтелектуально-творчого збагачення [3].

Розглядаючи сутність понять «рефлексія», «професійна рефлексія», Л. Бондаренко наголошує на необхідності формування рефлексії як здатності здобувача до пізнавальної, інтелектуальної активності, яка дозволяє йому контролювати й корегувати власний психологічний стан, розуміти й регулювати особисте ставлення до своєї професії, сприяє професійному саморозвитку. Професійний саморозвиток майбутнього вчителя музичного мистецтва науковиця визначає як «процес самотворення особистості студента внаслідок взаємодії й обміну інформацією та енергією з музично-освітнім і соціальним середовищами, в основі якого розкриття та реалізація його внутрішніх потенцій, набуття нових професійних якостей» [1, с. 259]. Серед рефлексивних умінь, що, на думку Л. Бондаренко, сприятимуть професійному саморозвитку, визначено самоаналіз, самооцінка та самоконтроль власної самотворчої діяльності [1, с. 260].

Чжан Цзінцзін, аналізуючи та розробляючи концептуальну модель мистецької рефлексії, визначає її як багатобічний психічний процес, який складається як з усвідомлення та оцінювання вчителем-музикантом свого Я під час музично-педагогічної

та виконавсько-творчої діяльності, так і подальшого пошуку дій, спрямованих на вирішення професійних завдань. На слушну думку науковця, мистецька рефлексія виступає в ролі важливого чинника формування «Я-концепції», мистецько-педагогічної самосвідомості та виявляється через музично-педагогічну й мистецько-творчу діяльність, музично-педагогічне й мистецько-творче спілкування [10].

Науковцем було визначено ряд педагогічних умов, дотримання яких сприятиме ефективності розвитку мистецької рефлексії фахівців музичного мистецтва: «створення сприятливого інформаційно-насиченого середовища; формування потреби оволодіння мистецькою рефлексією; забезпечення мотивації до вивчення і використання мистецької рефлексії в процесі музично-виконавської діяльності; здійснення моніторингу процесу формування мистецької рефлексії; виховання потреби до постійного самовдосконалення» [9, с. 10].

Розробка моделі мистецької рефлексії дозволила Чжан Цзінціну дійти висновку про те, що мистецька рефлексія забезпечує вчителю-музиканту більш ґрунтовне сприйняття художнього образу та достовірне й досконале втілення його в інтерпретації музичного твору, який набуває загальнокультурного значення й індивідуального значення для слухача; продукування нового, творчого, оригінального та регулювання емоційно-поведінкового стану.

Привертають увагу праці В. Смородського та М. Смородської, у яких підкреслюється значущість рефлексії у зростанні дослідницької й творчої складової професійної діяльності вчителя-музиканта, а не тільки у фаховому його становленні й розвої в межах організатора й викладача навчального курсу. Розглядаючи рефлексію як одну з головних технологічних засад фахової підготовки вчителя музичного мистецтва, науковці наголошують на її гуманістичному характері, духовно-ціннісній природі та спроможності встановлення предметно-рефлексивних відносин, що уможлиблює встановлення між учителем та учнем довірчих, творчих відносин та вирішення окреслених завдань і цілей. Між учителем і учнем відбувається процес взаємної діагностики щодо особистісних якостей, інтелектуальних, виконавських та інших можливостей [8].

Зазначимо, що вчені підкреслюють необхідність знання вчителем кооперативного (проектування творчої колективної співпраці з визначенням ролей у спільних діях), комунікативного (міжособистісне спілкування та сприйняття, здатність розуміти іншого) та особистісного (переосмислення, інтеграція різних підструктур людського «Я» в «унікальну цілісність») аспектів рефлексії [8, с. 126].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, студювання праць науковців дозволило розкрити теоретичні аспекти проблеми формування рефлексії майбутнього вчителя музичного мистецтва, дослідити значення даного феномену в об'єктуванні, формуванні й вдосконаленні власної особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, змісті музично-педагогічної та творчо-виконавської діяльності, встановити, що рефлексія майбутнього вчителя музичного мистецтва включає ряд функціональних компонентів, ґрунтується на рефлексивних вміннях, дотриманні певних педагогічних умов.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Л. Рефлексивне навчання професійному саморозвитку майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*. 2021. Вип. 35. Т. 1. С. 258–263.
2. Брилін Б., Козир А. Здатність до мистецької рефлексії як ознака фахової майстерності майбутніх учителів музики. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2010. Вип. 1.31. С. 11–18.
3. Варганич Г. О., Хоменко З. В. Особливості формування рефлексії майбутніх фахівців музичного мистецтва. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2019. Вип. 44. С. 53–63.
4. Міщанчук В. М. Розвиток мистецької рефлексії майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі музично-виконавської підготовки. *Наукові записки. Серія: педагогічні науки*. 2019. Вип. 176. С. 188–192.
5. Олексюк О. М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : навч. посібник. Київ, 2004. 264 с.
6. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : монографія. Київ, 2008. 274 с.
7. Проворова Є. М., Чжан Цзінцзін. Обґрунтування і реалізація моделі методичної підготовки майбутнього вчителя музики в аспекті мистецької рефлексії. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. 2017. Вип. 2 (88). С. 224–230.
8. Смородська М., Смородський В. Рефлексія в аспекті професійного вдосконалення майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка. Теорія і методика професійної освіти*. 2022. Вип. 53. Т. 2. С. 124–128.
9. Чжан Цзінцзін. Методика формування мистецької рефлексії майбутнього вчителя музики в процесі вокального навчання : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2016. 20 с.
10. Чжан Цзінцзін. Мистецька рефлексія майбутнього вчителя музичного мистецтва: концептуальна модель. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2016. Вип. 26. С. 42–46.